

PÉCS MŰEMLÉKEI

Az a sokszor hallott állítás, hogy kevés magyar város dicsekedhetik oly nagyszámú műemlékkel, mint Pécs, csak helyes megkülönböztetés mellett helytálló. Tény, hogy Pécsnek olyan műemlékei vannak, amelyek a világversenyben is számoztévők. Az *őskeresztény sírkamrák* és a *székesegyház* ilyenek. Kimagasló jelentőségűek a *török emlékek* és a *renaissance* gyér emlékei azon fontos művészettörténelmi eseménynél fogva, hogy az Alpeseiken innen Magyarország fogadta be elsőnek a renaissance művészetét, de művészi kválitássalval különösen a székesegyház *Corpus Christi-kápolnájában* álló *Szatmári-pastoforium*, szentségház. Kiváló alkotás a székesegyház *Mária-kápolnájában* levő *alabastrom epitaflum*, az antwerpeni Cornelis Floris iskolájának műve, mely azonban nem itt keletkezett és közvetlenül Rómából került Pécsre. Már csak a hazai viszonyok közt érdemel figyelmet a *Mindenszentek temploma* és a *tettyei Szatmári-féle renaissance palotarom*. Mind ezek az országos műemlékgondozás tárgyá, az ország, sőt a világ szeme figyeli rájuk, ezeket nem kell fölfedezni. A szorosan veit polgári építkezés emlékei tekintetében azonban sem minőségben, sem mennyiségben nézve még Magyarországon, a tatár-török pusztította és a zavartalanabb menetű nyugati fejlődéstől elmaradt országban, sem áll az elsők között Pécs. Nem is beszélve az elszakított részekről, Pozsonyról, Kassáról, általában a Felvidékről és Erdélyről, a Csonkaországban is előtte jár Sopron, Győr, Kőszeg, Eger. De már az alföldi falu-városokat veri. A Nyugat stílusirányait követő, városias építkezés több példáját tudja felmutatni, amelyek nem tartoznak ugyan a művészfantáziákból és kezekből kikerült, ragyogó alkotások sorába, a vidéklenség és a gazdasági viszonyok szerénysége meglátszik ugyan rajtuk, de azért mint közkatonák helyet kérhetnek a nyugati kultúrközösség falanxában. Áldassanak haló poraikban azok az elfeledett mesterek, kik vándorlóútjaikról hozták ide e

művészeti mozgalmak újdonságait s becsületes tanulmányaikon épült jóakarattal és technikai szoliditással oldották meg feladatokat. Nemcsak jó asztalosok és lakatosok, hanem jóra való építőmesterek is voltak Pécssett a multakban. Hagytak ránk szép templomokat, hangulatos lakóházakat. Tartsunk futólagos szemlétt Pécs műemlékei között történelmi sorrendben.

Ha valahol, akkor éppen Pécssett jelent fordulópontot a műemlékek dolgában a török hódoltság kezdete és vége. A kezdete — az 1545. év — a megelőző korszak, majd nem őt, a magyar géniusz munkássága által kitöltött század alkotásainak szomorú pusztítását vezet be; a vége — az 1686. esztendő — egy újabb fejlődési folyamatnak hajnal, melynek fényének a magyarság újra munkához fog. Így van ez a török megszállta összes magyar városokban, Budapesten, Székesfehérvárott, Esztergomban stb. Ezért van olyan kevés középkori emlék Pécssett, de annál jelentősebbek. Mindenekelőtt a *székesegyház*, nemcsak az épület, hanem az is, ami belőle kikerült: a faragványos kövek, a *Dóm-múzeum anyaga*, melynek a román stíll szobrászat irányára nézve egyetemes jelentősége van, a hazai művészet középkori állapotának megismeréséhez pedig egyike a leggazdagabb forrásoknak. Ezekkel külön cikkekben foglalkozunk.

A városfalakon kívül eső, festői fekvésű *Mindenszentek temploma* alapvető részében középkori emlék. Átgotizált XII. századi, román stílusú szentélye, déli mellékhajójának bordás boltozati cikkelye a XV. századból, egyszerű, csúcsíves nyugati kapuja azt mutatják, hogy az eredetileg egyhajós, valószínűleg lapos famennyezettel borított templomot a késői gotika korában háromhajósá építették ki és beboltozták. A boltozatok jórésze azonban megsemmisült. A mostani boltozatok, kivéve a szentélyét és a déli mellékhajó keleti cikkelyét, a XVIII. század negyvenes éveiben végzett barokk restaurálás alkotásai. Az oltárok és a szó-

szék szintén e korból valók. Egyik oltárán egy Krisztust a keresztfán ábrázoló, ismeretlen mestertől való barokk olajfestmény van, mely figyelemreméltó. Nem biztos, hogy nem máshonnan hozták-e át ide. A templomnak 1332 körül volt papjait a pápai tizedajstromból ismerjük. A török hódoltság idején az egyedüli keresztény templom volt Pécsen, a protestánsok kezén. A pécsi hitvita, melynek kéziratos leírása a kolozsvári unitárius kollégium tulajdonában van, itt folytatódik. A templom körül falfal kerített temető volt, a cinterem.

Középkori eredetű Pécs *várfalai és bástyái* is, de a tatárjárásnál bizonyára nem régiebbek. A Radonay-utca néző kerek bástyatornyot, melynek egykor felvonóhíd-dal ellátott, késől gót kapukerete, sőt a felvonóhíd csigái is megvannak, Hampó Ernuszt pécsi püspök építtette és mikor elkészült, Kinizsi Pál vizsgálta felül. A püspöki palota udvara mentén, a szemlárúmföldön, a Papnevelde-utca 17. és 47. számú és a Deák- és Citrom-utca sarkán levő házak telkén maradtak fenn a régi várfal vonulatait megszakító bástyák. Ég lőrészeket a vármegyeház udvarán láthatni. Ezek a maradványok látták az 1664. évi ostrom alkalmával Zrínyi Miklóst, a költőt. De látták a nagy Szulejmánt is nem egyszer. *Ha valamikor valami városrendezés szemelvetne rájuk, úgyesen kikapcsolhatná azokat a városkép festőisége érdekében. Ennek persze az az előfeltevése, hogy le ne hordják azokat.*

A *Káptalan-utca 2.* számú kanonoki ház nemcsak a gyönyörű barokk Mária-szobrórdó nevezetes, melynek mesterét még nem sikerült kideríteni, hanem a középkori részleteiről is, amit bizonyára kevesen sejtnek. Kőből faragott kapukerete és a kapu aljában levő konzolos, íves falfülkék a XV. századból erednek. Egy 1702-ben felvett tanúkihallgatási jegyzőkönyv bizonyítja, hogy ez a „nagyrepositi ház” a török hódoltság alatt megvolt és a kapuzata felett volt feliratos tábla betűi az úgynevezett barátfírás, vagyis a 13. gótikus frás típusa szerint voltak kialakítva. Budán az Ország-ház-utcában találunk hasonló kapualjakat Zsigmond vagy Mátyás király korából. A 13. és 14. század előtti műemlék, mint a *Szatmári-féle szentségház, a tettei palota-*

romok és az egyetemi címerkő, a renaissance formált mutatják. A szentségházról máshol szólunk. A tettei palota egyszemélyes volt. Földszintjén a fiókos tükörboltozattal ellátott kápolna renaissance konzoljai közül néhány fennmaradt. Az emeleti ablakok kőkeretei a renaissance igen egyszerű formát mutatják. Egy baluszter, mely a földből került elő, a pécsi városi múzeumban van. A törökök a palotát derviskolostornak alakították át. Ebből a korból származhatik a palotarom helyének Tettei neve is a török tekke-ből. Az egyetemi címerkő Békefi Remig szerint nem lehet az 1567-ben alapított pécsi egyetem címere, mert a faragvány síflusa oly korra mutat, amikor az egyetem már megszűnt. Úgy hiszem azonban, hogy a rajta látható két betű, az „Academia” szó végső betűi, a liliosom ág és a könyv, továbbá a kő lelőhelye az egyetemi hitszónokoknak, a domonkosoknak zárdájához közel, ahol az egykori egyetem helyét keresni kell, mégis csak a volt, de talán a kő keletkezésekor már lezüllet egyetemre vonatkoznak.

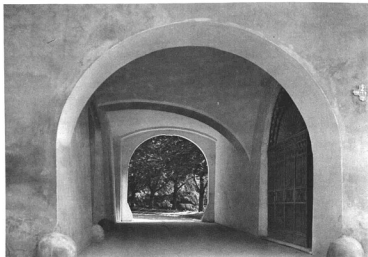
Pécs *török hódoltsági* korára, csupán műemléki szempontból tekintve azt, nem kell haragudnunk. Mert ha a török fanatizmus és keleti nemtörődőmség a magyar középkor igen sok emlékét megsemmisítette vagy hagyta megsemmisülni, cserébe a maga művészetéből egyenértékűt adott. Kilenc dsámít, három fürdőt és egyéb közhasznú házat épített. A fürdők nyomtalanul eltűntek, a ferencrendiek telkén a Schwarz-féle ház építésekor egy kőművesmesteri ütött agyon az utolsó fennmaradnak romja. A dsámik közül egy, a *Jakováli Hasszáné*, másként a táncoló derviseké egészen épen áll még minaréjával együtt a belklinka udvarán, most Szent János-kápolna, a másik, a belvárosi templom, egykor *Khászim pasa dsámija*, nagy kupolás részében és minaréjának töve maradt meg. A budai külvárosi Szent Ágoston-plébániatemplom testének középső része őrzí a harmadiknak főfalát és a Kaczinyc-utcai Polgári Casino-épület udvari szárnyának padlásán látható egy negyediknek, a *Ferhád pasának* északi fala a stalaktit-díszítményekkel. A Rókusdombon, az állami gyermekmenhely kertjében az úgynevezett „puskaporos torony” jelöl meg *Idris Baba* török remete sírhelyét,

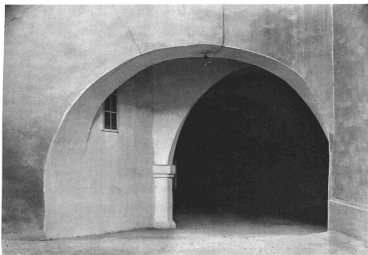
A PÉCSI MINDENSZENTEK TEMPLOMA, MOST A PÁLOSOK HASZNÁLATÁBAN. XII. század végétől
Zsabokcsesky Jenő mérnök fővétele

A PÉCSI TETTYEI ROMOK. Szatmári György pécsi püspök (1505—1521) renaissance nyári palotája

KOCSIÁTHAJTÓ A PÉCSI KÁPTALANI LEVÉLTÁRI ÉS SZÉKESEGYHÁZI
PLÉBÁNIAI ÉPÜLET ALATT

KÖZÉPKORI VÁRFOLYÓSÓ A PÉCSI PÜSPÖKI SZÉKHÁZ UDVARA FELÉ

A PÉCSI BELSŐ VÁR NYUGATI KAPITORNYÁNAK BELSEJE
A PÜSPÖKI SZÉKHÁZ KERTJÉNEK VÉGÉBEN. XV. század
KÖSZÖBROK A PÉCSI SZERKESEGYHÁZ EGYKORI BAROKK
FŐOLTÁRÁRÓL

KÖZÉPKORI BÁSTYA, PÉCSÉTT
A PAPNEVELDE-UTCÁBAN 47. sz.
Zsolokarszky Jenő műrész. felvétele

A PÉCSI NÉP, SZENT JÁNOS-KÁPOLNA, EGYKOR
JAKOVALI HASSZÁN DSÁMIJÁNAK NINARÉJE

A PÉCSI NÉP, SZENT JÁNOS-KÁPOLNA, EGYKOR
JAKOVALI HASSZÁN DSÁMIJÁNAK MOSTANI BEJÁRATA

türebjéit. Az ennek közelében levő közkút-
nak is vannak még török részletei. A Kál-
vária-utca 25. számú ház falába mélyedő
török csáscsív és két golyó török kút em-
lékét őrzi. A pécsi városi múzeum török,
faragványos kövein kívül még öt magán-
helyen ismerek Pécsen török emlékeket:
egy feliratos, 1622. évi kőhasábot, mely
egy török rituális mosdómence mellett állt
hajdan a Rókusdombon, talán Idris Baba
zarándokok által fölkeresett türebjéni; egy
oszloplábat a basamalomi török nyaraló-
ból, egy ehhez hasonló oszloplábat a Pol-
gári Casino telkén állt dsámiból, egy sár-
követ a rókusdombi török temetőből és
több részletet a belvárosi templomból. 1891
előtt, a vízvezeték létesítése előtt speciá-
litásai voltak Pécsnek a „sandervár” nevű
(sadirvan-ból) török eredetű, medencés kutak.
Sajnos, mind elpusztultak.

A török hódoltság után, a sok ostrom, bar-
bár rombolás, rác gyújtogatás következté-
ben romos, üszkös város reorganizálása
korában divatozó barokk módja szerint
kezdtek építkezni, persze nem épen a római
II. Gesù vagy a svábföldi praelatusok úri
arányaiban, hanem szegényesen, de félsze-
ssel. A város katolikus papsága járt elől
jó példával. A templomokkal, intézetekkel,
kolostorokkal, lakóházakkal irányt szabott
a polgárság roppant szerény művészeti
igényeknek. A XVIII. század elején épült át
a *püspöki székház*, mely alapjában véve
középkori épület. Még most is láthatók a
padlásán gótikus részletek, minő egy csúcs-
fíves ablakkeret. Nevezetes barokk átalakítá-
sion ment át a belvárosi templom is, az
egykori dsámi. Kétkupolás előcsarnokának
helyébe a mai szentélyt és tornyot építették
a jezsuiták, kiknek ez akkor templomuk
volt. A török tornyot, a minorét azonban
majdnem egészen lebontották. Ami meg-
maradt belőle, az ma a szószerk lépcsőháza.
A templom egységes rokokó felszerelést
kapott. Ebből a főoltár és a szószerk maradt
meg, a mellékoltárokat az 1908. évi ügy-
nevezeti restaurálásakor távolították el. A
barokk stílus elemelt szólatatják meg a
jezsuiták a templom külsején és az új
tornyon, az előcsarnokon és a nagy kupola
finomvonalú tetőzetén. Ezeket is meg-
változtatta a XIX. század helytelen stílus-
felfogása. De még annyi viszontagság

után is hatalmasan uralkodik ez az épület
a város főterén.

Pécs katolikus templomainak nagyobb ré-
sze a XVIII. században épült, tehát a barokk
korában. De nincs egy nagyszabású sem
köztük. A *pálosoké* a Király-utcában (most
egyetem) annak indult és fölszerelése is
művészi volt. Ámde a pálosoknak II. József
által való eltörlése után minden ékességé-
ről megfosztva, profanizálták. Eredeti for-
májából csak a kéttornyú homlokzat maradt
meg és azon az 1780-ban készült, két imádó
angyalsszoborral díszített kapuzat, amelyet
másolattal pótolnak a közeljövőben ron-
gáltsága miatt. Mostani szegényes fölsze-
relése Szepessy Ignác báró püspök korá-
ból, 1832-ből ered. A hozzácsatolt egykori
páloskolostort, köznyelven „lyceumot” meg-
lehetősen kiforgatták eredeti mivoltából.
Csak két becses részlete van: az 1760-ban
a római Porta pián kívül fekvő pálosko-
lostor portáléjának mintájára épített génius-
szobros kőkapuzat, de már csak az 1925.
évi műkő-másolatban és a lépcsőház elején
a pálosok címerével díszített vertvasrácsos
kapu.

A *ferencrendiek temploma* szinte darabok-
ban épült fel. Középkori magvának és török
használatának nyomai is elűntek a barokk
átgyűrésben. Oltáral, szószerke, egy feszü-
lete jellegzetesen provinciális barokk mun-
kák. Sekrestyéjének szép intarziás szekré-
nyei Jani Lukács szerzetes fráter művei
1745-ből. A kolostornak könyvtárszobájá-
ban 1771-ben készült, rokokó stílusú, fából
faragott pártázatokkal díszített könyvvál-
nyok vannak, ennek ablakain kidomborodó
vasrostélyok.

Az *irgalmasok temploma*, melyet a kapu-
cinusok építettek 1727—1731 csak intarziás
faoltáraiért érdemel figyelmet és ismeretlen
mestertől származó, Szt. Sebestyén vér-
tanúságát ábrázoló főoltárképeért. Homlok-
zatán Kiss György Immaculata-köszobra.
A budai külvárosi *Szt. Ágoston-plébánia-
templom* egy török dsámiból alakult át,
egyébként jelentéktelen építmény. Jó barokk
mellékoltár-képei és a székesegyházból
idehozott bécsi Fischer Márton-féle Pietá-
oltár szobrai tarthatnak számot érdeklő-
désre.

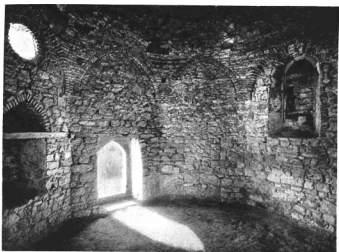
A *havihegyi kápolna* építési anyagát a
város lakossága a pestis megszűnte után

A PÉCSI BELVÁROSI TEMPLOM. EGYKOR GÁZI
KHÁSZIM PASA DSÁMIJA. A HÁMÉRBEN BALRÓL A PAPNEVELŐ
ÉS A KÁLVARIA-KÁPOLNA, JOBBRÓL A VÁRMEGYEHÁZ
Zsabokorszky Jenő mérnök fővétele

IDRISZ BABA TÜRBÉJE, Pécsen, az áll. gyermekmenhely udvarán. Épült 1592 után
Zsabokorszky Jenő mérnök fővétele

IDRISZ BABA TÜRBÉJÉNEK BELSEJE, Pécsen, az áll. gyermekmenhely udvarán. 1592 után

TÖRÖK KÚT A PÉCSI RÓKUS-DOMBON
Zsabokorszy Jenő mérnök ábrája

1691-ben a kezében és a fején vitte fel a hegyre. 1710-ben a kápolnát kibővítették. Eredeti barokk berendezéséből semmi sem maradt az 1780. évi tűzvészkor. Főoltárának aranyozott bronz gyertyatartóit, a bécsi Damninger művelt, a székesegyházból hozták ide. A kápolna előtt Bartalits Mihály, a vidéki mostoha viszonyok között fejlődésében megakadt szobrász magyar koronás Pietà-szobra áll és a kápolna mögötti sziklába tűzve Kliss György horganyfeszülete.

Szép arányú, egyöntetű stílusú barokk építmény a *Xaveri Szent Ferenc kápolnája* a szigeti külvárosban. Szószéke izléses rokokó falfaragás. Oltára, szentélykorlátja és két szent szobra a Zsolnay-gyár kerámiai alkotása.

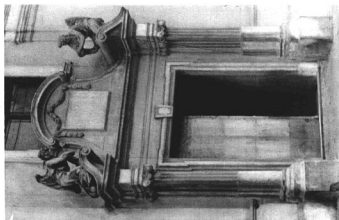
Három nagy középületet is termelt Pécselt a barokk: a *ciszterciek*, egykor a jezsuiták *rendházát és gimnáziumát* (1720), a *vármegyeházát* (1751–1782) és a *papnevelőintézetet* (1742–1746). Utóbbiaknak építője pécsi mester, Petz András volt. Az elsőnek homlokzatáról az időnkénti restaurálás meglehetősen letörölte a stílus jellegzetes vonásait, a lapos faloszlopok rendjét, a másik kettőn még megvan a részletekben is sok érdemes dolgot megőriztek. Hogy egyebet ne említsünk, a kőből faragott kapuzatok a vármegyeháza elől és udvari homlokzatán és a szemináriumon Szent Pál szobrával (mestere allghanem a Káptalan-utca 2. számú kanonoki ház Madonna-szobrának is mestere), a szeminárium ebédlőjének szerény plafond-stukkói és a megszaporfított kenyerekkel és halakkal való megvendéglést ábrázoló nagy olajfestmény, melyet *Senser Pál* festő Fodor István kanonok rendelésére 1751-ben 180 forintért készített s melyre a festő önmagát is rfestette, a megyeházán a hátsó kapuzat előcsarnokában álló allegorikus szobrok, az ablokrácsok, olajfestmények és zászlók beszélnek a XVIII. század művészi díszítő-írekvéséről.

A *lakóház-építés* terén igazán csak a XVIII. század végén indul meg a már művészi sajátságokkal dicsekvő tevékenység. Mindössze két kanonoki ház képviseli az előző korszakot. Egyik a Káptalan-utca 4. sz. 1750-ből, laachi Bekich Gábor kanonok igazán úri építkezése, mely a házi kápol-

nát, a balusztrádos balkont és a kert szobordíszítését is felvette a kastélyos program keretébe. A másik a Kardoss Kálmán-utca 4. sz., 1772-ből, Szemenich és Kapuváry kanonokok címerével díszített oromfaragványalban, kapukereteiben és bájos kert pavillonjában rokokó formákat mutat. Ebben a házban lakott Koller József pécsi nagyprépost, a híres történetíró.

A rokokóval végződő stíluskorzak lakóház- emlékeinek ilyen kis száma nem jelenti azt, mintha egykor több nem lett volna. Ma is van, de átépítve, jellegéből kivetkőzítelve. Sőt középület is akad. Ilyen a dominikánus-ház és templom a Király-utcában, a volt városi közkórház legrégibb része kapuja felett Berényi Zsigmond gróf püspök címerével és a Hunyadi-utcai polgári fiú- és zeneiskola, melynek mai alakjában a Klimó György plébánál által idételepített apácák zárdája, egyúttal az első pécsi lánynevelőintézet rejtezik, mint a kapu feletti címer mutatja.

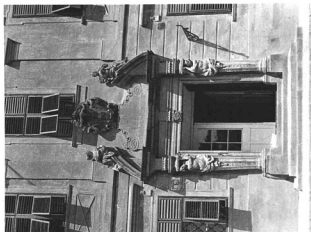
Az antik klasszicizmus felé orientálódó XVI. Lajos-stílus, a németeknél copf igazi meghonosítója Pécselt a székesegyház mellett álló *káptalani levéltári épület* volt, melyet Sartori trentói építész és szobrász, a két olasz márvány- és alabastromszobros, székesegyházi oltár alkotója tervezett 1782-ben, habár néhány copfos homlokzatú polgári ház egy-két évvel megelőzi s így a pécsi építőmesterek korszerű haladásáról tanuskodik. A levéltárnak szép lépcsőháza, boltozatos termel és belsejében két vasrácsos kapuja a ritmikus tagozású frontnak folytatásai. Valamikor ablakal kidomborodó rácskosarakkal voltak ellátva. Oromzatát az órával a székesegyház legutóbbi restaurálásakor kapta. Ismeretlen pécsi építőmester műve a Megye-utca 7. számú Hersching-ház, Hersching apát címerével. Ennek volt kertjében, most a tanítóképző által lefoglalt kisszeminárium udvarában áll a hármastagozatú kert pavillon, ugyancsak Hersching címerével díszítve. Kőből faragott oromdíszítése, egy virágos kosár ideiglenesen a székesegyház északkeleti tornyában van elhelyezve. A megye-utcai ház homlokzatának majdnem a kópiája a Király-utca 21. számú ház. A Ferenciek-utcája 21. számú ház homlokzatán a copf-elemek közé előző korszakbeli elemek is bejel-

A PÉCSI EGYETEMI, EGYKOR PÁLOS TEMPLOM
KAPUZATA, 1780

A PIETA-OLTÁRNAK A BÉCSI FISCHER MÁRTON ÁLTAL
KÉSZÍTETT SZOBORRAL A PÉCSI BODAI KILYÉRSZAI SZT. ÁGOSTON-
templomban, egykor a székesegyházban
Zsoltórenszky Jenő marmosk. fölvétele

A PÉCSI VÁRMEGYEHÁZA KAPUZATA. 1788

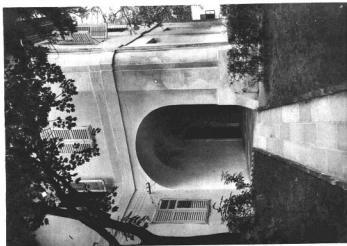
A PÉCSI KÁPTALAN-LITCA 2. SZ. KANONOKI HÁZ
KAPURESZLETE. A kapu kerete a XV. századból, a főüve levő
immaculata-sanbor a XVIII. század negyvenes éveiből származik
Altonia Glivovich nagypapost címere

PÉCSI UTCARÉSZLET. Balról a Káptalan-utca 2. sz. kanonoki ház XV. századbeli kapuval, fölötte barokk Immaculata-szoborral. Középen a papnevelőintézet (1745), háttul a vármegyeház, jobbról a székesegyházi énekiskola.

KANONOKI HÁZ PÉCSETT
Kardoss Kálmán-utca 4. sz. Épült 1772
Zsabokorszky Jenő mővész felvétele

LAACHI BARICH GÁBOR KANONOKI HÁZA

Kőptalan-u. 4. sz. ház. 1780
Zsibokorsky János mérnök fővitele

PÉCS, KÁPTALAN-UTCA 6. SZ. KANONOKI HÁZ. Kiss Györgynek

Szt. Péter és Pál apostolok szobráival.

Zsibokorsky János mérnök fővitele

szanak. A Ferenciek-utcója 42. számú házat, melynek homlokzata legközelebb állt a káptalani levéltárhoz, és a Munkácsy Mihály-utca 7. számú, 1778. évvel jelzett házat felismerhetetlenül átmodernizálták.

A copfban megpendített klasszicizmust betetőzte az empire. De ekkor már benne vagyunk a XIX. században. Pécs e kornak köszönhetően legbájosabb, földszintes, polgári lakóházait. A falsík kezelésében szerények, mérsékelt emelkedésű falszalagokkal tagozzák a homlokzatokat. Kiváló szépséglik a jól előreszőkő, többnyire gerendavégekkel osztott s ezek közeiben bájos rozettákat vagy kazettamélyedéseket hordó fapárkányok, de néha ezek köbe vannak átvéve. Az ablakok fölött, mélyedésekben szerény, de annál kedvesebb figurális stukkó-dombozművek foglalnak helyet: a négy évszak allegóriái, mitológiai jelenetek; vagy csak díszítő: lant, halfarkú szörnyetegek, sasok, akanthuslevelek és meggyás, amit a Napoleon kora szeretett. Klegésztliek ez igazán polgári pompát az egyszerű vasrácsok, melyeknek szinte elmaradhatatlan motívuma a nyílvesző. Legjobb példák a Felső malom-utca 3, 5, 7, 10, 11, 19. és 23. sz. házak. A Mária-utca 17. és 23. számú és Király-utca 29. számú házakat részben vagy egészen kivetkőztették eredeti alakjukból. A Széchényi-tér 13., a Lyceum-utca 7. sz. házak emeletesek, épígy a Scitovszky-tér 6. A Mária-utca 13. sz. pilaszteres tagozása versenyez név szépségben az előbbivel. A figurális stukkók tekintetében a Malom-utca 3, 19. és 23. sz. a legérdekesebbek. Az elsőn Merkur alakját fel lehet ismerni, a másodikon a tavasz, nyár és tél van ábrázolva, a harmadikon Jupiter, Neptun, Bacchus és Apollo. Nem éppen Canova erejével, de a díszlő célnak megfelelően. Egy vallási és egy profán középület is e körbe illeszkedik. Egyik a Kálvária-kápolna, kupolás építmény 1842-ből, melynek belső berendezése már erősen biedermeyer-fzű. A másik a volt püspöki, most egyetemi könyvtárpépület a Szepessy-utcában, Piacsek József pécsi mester alkotása 1850-ből. Hatalmas toszkán oszlopsora és háromszögű orna nem érvényesül kellően a szűk utcában. Az Aranyhegy lábánál levő völgyben a Jankovics-Johan-féle oszlopszarnokos, mansard-tetős villa és előtte a Flóra-szobor

a klasszicista irány egyedüli képviselője Pécs szőlőhegyeinek számos villája között, amelyek az egyszerű, földszintes prés-ház szegényes formából átmenet nélkül csaptak a svájciaskodó, lombfűrészszel kivágdosott deszkázattal díszített, verandás típusba.

Eljutva szemlém során a XIX. század közepéig, a Mi Asszonyunk-epácák templomával zárom le azt. Nem az épület művészessége miatt, hanem a mennyezetek Boross János-féle festményei és a Kupelwieser-féle Mária mennybevitel-oltárkép miatt.

Az itt nyújtott pécsi műemlék-sorozat nem lenne teljes az egyes házak lépcsőházi elzáró vasrácsos kapuk említése nélkül. Néhányat már említettem. Akadt azok között barokk, rokokó és copf. Rájuk következnek az empire motívumokkal elegyesen a romantika korának csücsíveit mutató rácsok. Az Inczedy Dénes-utca 3. sz. volt Strobl-ház címeres kapuja, a Frühweisz-völgy 2. sz. villánál bizonyára másodlagos helyen álló 1821-ből, a Jókai-téri Tallón-ház, a Király-utca 34., Mária-utca 13., Scitovszky-tér 15. és a Kossuth Lajos-utca 7. egymással rokon alakítású rácsoskapu, a Papnevelde-utca 27. és az Anna-utca 5. már egyszerűbb kivitelű, de jellemző kapuja. A Lakics- (huszár-) kaszárnya erkélyrácsos ugyancsak e körbe tartozik. Tizenhét régi vasrácsos kaput olvastam meg Pécs területén.

Érdemes megemlíteni a város környékén levő kőszobrokat, mint a rácvárosi hídfülkében álló Nepomuki Szent János-szobrot, mely XVIII. századi, elég jó, barokk munka. De elsősorban Bartalits Mihálynak a régi temetőben volt és részben még meglevő síremlék-szobrait kell kiemelni, mint egy a klasszikai formákkal küzködő, de fejlődésében megakadt tehetségnek műveit. Pécs műemlék-állományában nevezetes tételket jelentenek a magántulajdonban levő *festmények*, melyeknek értékelt a két év előtti rendezett képképző mutatta be,¹ továbbá a volt püspöki, most egyetemi könyvtár *illuminált kódexei, ősnymtatványai és grafikai művei*, melyekkel egy másik cikk foglalkozik, a Mattyasovszky-Zsolnay gyűjtemény *keleti szőnyegei* és

¹ Ismertetése a *Nagyvár Művészeti III. (1907) évfolyamában* a 162–169. lapokon *Felvinczi Takács Zoltán* írta először.

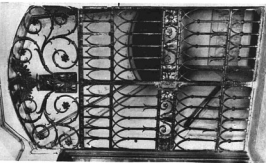
GRÓF BERÉNYI ZSIGMOND PÉCSI PÜSPÖK (1739–1748) KÚTJA A PÉCSI SZÉKESEGYHÁZ MÖGÖTT

Zsombokersáky Jenő mérnök felvétele

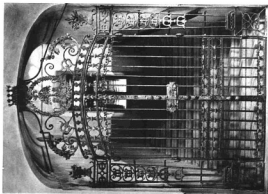
népies hímzései és végül a püspöki székházban levő gobelinek. Utóbbiak állítólag Mária Terézia királynő ajándéka gyanánt jutottak Klimó György pécsi püspök (1751–1777) tulajdonába. Scitovszky János pécsi püspök korában 1842-ben a püspöki székház kápolnájának falára szelgelte fel azokat egy asztaloslegény és mivel nem fértek el, levagdosta a széleiket. Zichy Gyula gróf püspök 1908-ban levétette azokat erről a helyről és Párisban és Rómában megrestauráltatta. Hat darabból álló sorozat

ez, melynek témái Mózes életéből vannak merítve: Mózes az ég csipkebokor előtt, vizet merít a kútnál Jethro főpap leányai számára, a fáraó előtt botját kígyókká változtatja, átkel a Vörös-tengeren, a pusztaiban vizet fakaszt a sziklából és Izrael népének az amalekitákkal való harcában karjait égnék emeli. A gobelinek besselisse technikával Brüsszelben készültek, amint ezt a műhely szignaturája bizonyítja. A kompozíciók erősen barokkos jellege a XVII. századra utal minifekelterkezésük korára.

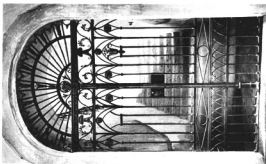
DR. SZÓNYI OTTÓ

VASRÁCSOS KAPU AZ INCZÉDY DÉNES-UTCA
& SZ. HÁZ EMELETÉN, A STROBL-CÍMERREL
Zsibokorsky János mesterék dívdíjára

VASRÁCSOS KAPU A PECSI HAJDANI PÁLÓS
KOLOSTOR (LYCEUM) LÉPCSŐHÁZÁBAN
XVIII. század közepén
Zsibokorsky János mesterék dívdíjára

VASRÁCSOS KAPU A MÁRIA-UTCA 13. SZ.
HÁZ LÉPCSŐHÁZÁBAN
Zsibokorsky János mesterék dívdíjára